

OIKEUSMINISTERIÖ

Lainvalmisteluosasto

Liisa Lehtimäki

Riitta Hämäläinen

Arviomuistio

26.5.2005

Liiketoimintakieltoon määrättyjen henkilöiden valvonta

1. Johdanto

Sisäasiainministeriön (SM) työryhmän loppuraportissa ”Talousrikstorjuntaan vaikuttavan lainsäädännön kehittäminen” (36/2004) ehdotetaan, että oikeusministeriö käynnistää liiketoimintakieltoain (1059/1985) tarkistamistyön sen selvittämiseksi, tulisiko liiketoimintakieltoon määrättyjen valvontavelvollisuus ulottaa koskemaan poliisin lisäksi muitakin viranomaisia (verohallinto, tulli- ja ulosottoviranomainen sekä patentti- ja rekisteriviranomainen). Perusteena muutostarpeelle esitetään kieltoon määrättyjen henkilöiden lukumäärän kasvu ja se, että valvontaan osoitetut resurssit ovat tästä huolimatta pysyneet ennallaan. Järjestelmän toimivuus ja tavoitteiden saavuttaminen edellyttäisivät tehokasta valvontaa.

Tässä muistiossa arvioidaan valvontavelvollisuuden laajentamista.

2. Liiketoimintakiellosta annetun lain tavoitteet ja lain tarkistaminen

Lain tavoitteena on estää sopimatonta ja vahingollista liiketoimintaa ja pitää yllä liiketoimintaan kohdistuvaa yleistä luottamusta. Lain nojalla voidaan liiketoiminnassaan sopimattomaksi osoittautunutta henkilöä kieltää määrääjäksi harjoittamasta liiketoimintaa ja estää siten aiheuttamasta vahinkoa yhteiskunnalle ja velkojille. Lailla on erityisesti pyritty puuttumaan konkurssikeinotteluun ja konkurssien väärinkäyttöön ja sillä halutaan suojata velkoja, sopimuskumppaneita, julkista taloutta sekä tervettä ja toimivaa taloudellista kilpailua.

Lakia tarkistettiin 1.3.1998 voimaan tulleella lailla (1220/1997, HE 198/1996, LaVM 15/1997). Muutos oli osa niitä toimenpiteitä, joilla pyrittiin puuttumaan rikolliseen ja sopimattomaan menettelyyn elinkeinoelämässä. Esitys liittyi valtioneuvoston 1.2.1996 hyväksymään periaatepäätökseen hallituksen toimintaohjelmaksi talousrikollisuuden ja harmaan talouden vähentämiseksi. Pyrkimyksenä oli järjestelmää parantamalla vähentää niitä taloudellisia menetyksiä, joita tällaisesta toiminnasta aiheutuu yhteiskunnalle. Liiketoimintakieltojen tuomitsemiskynnystä pidettiin varsin korkeana ja liiketoimintakieltojärjestelmän merkittävänä epäkohtana pidettiin valvonnan puuttumista.

Keskeiset muutokset olivat:

- liiketoimintakielto voidaan määrätä, vaikka yhtiötä ei ole asetettu konkurssiin
- kiellon vähimmäisaikaa nostettiin kahdesta vuodesta kolmeen vuoteen
- kiellon kesto voi olla enintään seitsemän vuotta aikaisemman viiden vuoden sijasta
- kiellon määräämisen edellytyksiä tarkistettiin
- kiellon noudattamisen valvonta määrättiin poliisin tehtäväksi.

Muutoksen johdosta kieltoon määrättyjen lukumäärä on kasvanut. Liiketoimintakieltojen määrä oli 31.3.2005 yhteensä 563, joista kaksi oli väliaikaisia.

Tarkempia tietoja kiellon määräämisestä ja sisällöstä ym. sisältyy muistion liitteeseen.

3. Liiketoimintakiellon noudattamisen valvonta

3.1 Valvonnan sisältö

Liiketoimintakiellon noudattamista valvoo poliisi (laki liiketoimintakiellosta 21 a §). Kun kiello on tullut voimaan, poliisin on laadittava selvitys siitä, mitä toimintaa kieltoon määrätty on harjoittanut ennen kiellon määräämistä ja mihin toimenpiteisiin tämä on ryhtynyt kiellon johdosta. Liiketoimintakieltoon määrätty on velvollinen antamaan selvitystä varten tarpeelliset tiedot. Hänen on kiellon voimassaoloaikana toimitettava poliisille tämän kehotuksesta selvitys toimeentulostaan ja tiedot työpaikastaan.

Valvonnan tärkeimpänä tavoitteena on pidetty sen turvaamista, että kieltoon määrätyn kiinnijoutumisriski on todellinen.

Ks. HE 198/1996:

Liiketoimintakieltojärjestelmän ehkä merkittävimpana epäkohtana on pidetty valvonnan puuttumista. Yleinen käsitys on, että kiinnijoutumisriski on vähäinen ja että kielloa voidaan helposti kiertää välikäsiä käyttämällä, vaikka tämäkin on rangaistavaa. Sellaista järjestelmää, jolla voidaan tehokkaasti estää kieltoon määrättyä liiketoiminnan harjoittaminen, ei ole mahdollista luoda kohtuullisin kustannuksin. Lain tavoitteiden kannalta on pidettävä riittävänä sitä, että liiketoimintakieltojen noudattamista valvotaan niin, että kiinnijoutumisriski on todellinen. Kun valvontatehtävää varten ei ole tarkoituksenmukaista luoda uutta viranomaista, ehdotetaan, että valvontaa hoitaa poliisi. Ainoastaan poliisilla voidaan nykyisessä tilanteessa katsoa olevan tehtävää varten tarvittavat resurssit ja menetelmät käytössään. Valvontatehtävä soveltuu poliisille myös, koska sillä on paikallisorganisaatio. Kun poliisin kuuluu lisäksi ryhtyä toimenpiteisiin kiellon rikkomisen johdosta, on myös luontevaa, että se valvoo kiellon noudattamista.

Valvonnasta on voimassa, mitä poliisilaissa (493/1995) säädetään poliisitutkinnasta. Poliisitutkinnalla tarkoitetaan muuta poliisin toimitettavaksi säädettyä tutkintaa kuin rikoksen johdosta toimitettavaa esitutkintaa. Poliisitutkintaa toimitettaessa on soveltuvin osin meneteltävä siten kuin tutkinnan suorittamisesta esitutkinnassa säädetään. Kieltoon määrätyn asema poliisitutkinnassa määräytyy poliisilain 38 §:n 2 momentin mukaisesti.

PoliisiL 38.2 §: Jos tutkinta toimitetaan sen selvittämiseksi, onko jollekin henkilölle tuomittava tai määrättävä rangaistukseen verrattava seuraamus, hänen asemaansa sovelletaan rikoksesta epäiltyä koskevia säännöksiä.

Liiketoimintakiellon valvonnan kannalta on merkitystä poliisin tietojensaantioikeutta koskevilla säännöksillä (35 ja 36 §). Valvontaa varten poliisilla on oikeus saada poliisilain nojalla salassa pidettäviä tietoja valvottavan taloudellisesta asemasta viranomaisilta sekä luotto-, rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta. Tietojen saaminen ei edellytä näyttöä tai epäilyä siitä, että liiketoimintakieltoon määrätty olisi rikkonut kiellon. Riittää siis, että tieto on valvontaa varten tarpeellinen. Poliisilla on myös tekninen käyttöyhteys liiketoimintakielto rekisteriin.

Poliisin suorittama valvonta perustuu mm. liiketoimintakieltoon määrätyn henkilön puhutteluihin, erilaisten rekistereiden ja henkilön aikaisemman yritystoiminnan

mahdollisten jatkajien seuraamiseen ja tiedustelutietoon. SM:n työryhmän loppuraportissa todetaankin, että poliisin mahdollisuudet valvontatehtävän suorittamiseen ovat rajalliset. Yritystoiminnan tosiasiallinen harjoittaminen erilaisten bulvaanijärjestelyjen taakse kätkeytyen on helppoa ja toimintaa voidaan harjoittaa eri paikkakunnilla tai maan rajojen ulkopuolella. Mietinnössä todetaan myös, että liiketoimintakieltoon määrätty henkilöt ovat perustaneet yhtiöitä Viroon samoille toimialoille, joilla tapahtuneiden väärinkäytösten vuoksi henkilöt on liiketoimintakieltoon määrätty. Yrityksillä ei kuitenkaan ole toimintaa Virossa, vaan ne toimivat käytännössä ainoastaan Suomessa.

Vuonna 1998 toteutetulla uudistuksella ei arvioitu olevan organisatorisia eikä henkilöstövaikutuksia. Tältä osin hallituksen esityksessä (198/1996) todetaan:

On oletettavaa, että uudistuksen vuoksi liiketoimintakieltoasioiden määrä kasvaa. Tämä aiheuttaa jonkin verran lisätyötä syyttäjille ja tuomioistuimille. Ilmeisesti merkittävä osa tapauksista tulee käsiteltäväksi rikosasian yhteydessä, joten tämänkään vuoksi uudistuksen aiheuttama lisätyömäärä ei tulle olemaan huomattava. Esitys lisää myös poliisin tehtäviä, kun liiketoimintakiellon noudattamisen valvonta tulisi poliisin tehtäväksi ja kun poliisin tulisi selvittää rikostutkinnan yhteydessä liiketoimintakiellon edellytykset. Valvottaviksi tulevien liiketoimintakieltojen määrää on vaikea arvioida vielä, mutta nykyisen määrän (keskimäärin 40 voimassa olevaa kieltoa) kasvaessakaan ei sen voida katsoa lisäävän poliisin työmäärää nykyisestä siinä määrin, että siitä aiheutuisi lisähenkilöstön tarvetta.

Lakivaliokunnan mietinnössä (LaVM 15/1997) todetaan, että ”hallituksen esityksen arvio, etteivät muutokset aiheuta merkittävää lisätyötä poliisille, syyttäjille tai tuomioistuimelle, eivät vaikuta realistisilta. Liiketoimintakieltojärjestelmän tehostaminen edellyttää, että viranomaisilla ja tuomioistuimilla on riittävät toimintaedellytykset lisätehtävistä suoriutumiseen”.

Poliisin arvion mukaan nykyiset resurssit eivät riitä liiketoimintakieltoon määrättyjen riittävän kattavaan valvontaan.

4. Liiketoimintakieltoon määrättyjen valvonnan tehostaminen

4.1 SM:n työryhmän ehdotus

Liiketoimintakieltoon määrättyjen valvontaa voitaisiin SM:n työryhmän näkemyksen mukaan tehostaa merkittävästi kytkemällä siihen myös muut viranomaiset, jotka toiminnassaan saavat tietoa kieltoon määrätyn taloudellisista aktiviteeteista. Näitä ovat ainakin tulli-, ulosotto- ja veroviranomaiset sekä Patentti- ja rekisterihallitus. Liiketoimintakiellon valvontatehtävän ulottamista ko. viranomaisiin työryhmä piti perusteltuna, koska liiketoimintakieltojärjestelmän yhtenä tehtävänä on estää myös näiden viranomaisten toimialaan kohdistuvia väärinkäytöksiä. Muita mahdollisia viranomaisia voisivat olla konkurssiasiamies sekä yritystukia myöntävät viranomaiset. Jos viranomainen virkatoimessaan havaitsee, että toimenpiteen kohde on määrätty liiketoimintakieltoon, viranomaisella olisi velvollisuus ilmoittaa poliisille epäillystä liiketoimintakiellon rikkomisesta.

Valvonta edellyttää, että ko. viranomaisilla on tietojärjestelmissään ajantasainen ja kattava tieto kieltoon määrättyistä. Työryhmä ehdotti, että selvitetään mahdollisuus antaa edellä tarkoitetuille viranomaisille oikeus tarvittaessa saada ilmoitusvelvollisuuden

toteuttamiseksi konekielisessä muodossa tiedot liiketoimintakieltorekisteristä. Tarvittavat muutokset tulisi säätää liiketoimintakiellosta annetussa laissa.

4.2 Viranomaisten kannanotot

Lausunnot

Verohallitus lausunnossaan SM:lle: Verohallinnolla on oikeus ilmoittaa poliisille oman toimintansa yhteydessä havaitsemansa liiketoimintakiellon rikkomiset (laki verotustietojen julkisuudesta ja salassapidosta 18 §, jälj. verotustietolaki). Säännöksen perusteella ilmoituksia voidaan tehdä esimerkiksi tapauksissa, joissa verotarkastuksessa havaitaan, että liiketoimintakiellossa oleva henkilö tosiasiallisesti harjoittaa liiketoimintaa suoraan tai jonkun henkilön välityksellä. Verohallitus pitää nykyistä sääntelyä riittävänä. Sen sijaan verohallitus kiinnittää huomiota siihen, että kiellon valvonnassa keskeistä olisi kaupparekisteritietojen oikeellisuus ja ajantasaisuus. Pikaisesti tulisi selvittää sellaisen lainsäädännön mahdollisuus, jonka perusteella liiketoimintakielloon määrätyt poistettaisiin automaattisesti kaupparekisteristä.

Tämän muistion valmistelun yhteydessä on Verohallituksesta saatu seuraavaa lisäselvitystä: Verohallinnon oikeus ilmoittaa esitutkintaan epäiltyjä väärinkäytöksiä kattoi ensin verorikokset ja sellaiset velallisen rikokset, joissa veronsaajat ovat asianomistajia. Seuraavaksi ilmoittamisoikeus laajennettiin kirjanpitorikoksiin. Vaikka verohallinnolla ei kirjanpitorikoksissa olekaan asianomistaja-asemaa, katsottiin, että ilmoittamisoikeus on perusteltu, koska kirjanpidon luotettavuus pitää joka tapauksessa tutkia esim. verotarkastusten yhteydessä ja kirjanpito muodostaa myös eräänlaisen verovalvonnan kivijalan.

Ks. HE 149/1999 laiksi verotustietojen julkisuudesta ja salassapidosta sekä eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

Verohallintolaki. Verorikoksen ja kirjanpitorikoksen ilmoittamisesta syyttäjälle sekä puhevallan käytöstä tällaista syytettä tai mainitusta rikoksesta johtuvaa vahingonkorvausta koskevassa asiassa säädetään verohallintolain (1557/1995) 7 §:ssä. Pykälän mukaan Verohallituksella ja verovirastolla on valtion puolesta oikeus ilmoittaa syyttäjälle syytteesenpanoa varten verorikosta koskeva asia. Verohallituksella ja verovirastolla on lisäksi oikeus ilmoittaa havaitsemansa kirjanpitorikosta koskeva asia syyttäjälle syytteesen pantavaksi. Harmaan talouden torjuntaan liittyy verohallintolain 5 a §. Säännös oikeuttaa Verohallituksen ja veroviraston oma-aloitteisesti antamaan tehtävässään haltuunsa saamia tietoja toiselle viranomaiselle elinkeinotukien tai sosiaaliturvan väärinkäyttötilanteissa sekä lakisääteisen sosiaaliturvan maksuvelvollisuuden laiminlyöntitilanteissa. Veroviranomaisilla ei ole velvollisuutta tietojen luovuttamiseen, mutta he voivat antaa sellaisia tietoja, jotka havaitaan verotuksen toimittamisen yhteydessä. Lainkohta sisältää tyhjentävän luettelon tilanteista, joissa tietoja voidaan antaa. Pykälässä säädetään myös tietojen antamiseen liittyvästä tietosuojasta. Säännösten voimassaoloa on verohallintolain 14 §:n 4 momentin nojalla jatkettu vuoden 1999 loppuun. Verohallintolain säännöksiä sovelletaan kaikkiin verohallinnon toimivaltaan kuuluvia veroja koskeviin asiakirjoihin ja tietoihin.

Viimeinen laajennus oli siis verotustietolain 18 §:n säätäminen, joka oikeuttaa ilmoittamaan ao. viranomaiselle mm. väärinkäytökset, joista voi tulla yli kuuden kuukauden vankeusrangaistus. Taustalla oli ennen kaikkea se, että ns. harmaan talouden tarkastuksissa törmättiin jatkuvasti tilanteisiin, joissa henkilöt työskentelivät pimeästi ja samaan aikaan nostivat työttömyyskorvauksia. Säännöksen nojalla ilmoitetut

väärinkäytökset ovat pääosin tukihuijauksia. Lisäksi on ilmoitettu ainakin epäiltyjä rahanpesurikoksia.

Salassa pidettävien tietojen antamisen osalta em. HE:ssä todetaan: Ehdotukseen on koottu ja ajanmukaistettu pääosin nykyiset salassa pidettävien tietojen antamista koskevat verolakien säännökset. Ehdotuksilla, jotka lisäävät tietojen antamista nykyisestä, pyritään vähentämään talousrikollisuutta ja harmaata taloutta sekä muutoin parantamaan viranomaisten yhteistyötä. Lakiehdotuksessa on muun muassa eräitä keskeisiä tietojen antamista koskevia säännöksiä, joista ei ole muualla säädetty. Säännösten sijoittaminen muita viranomaisia koskeviin lakeihin on arvioitava uudelleen erityislainsäädäntöä koskevan laajemman arvioinnin yhteydessä. ... Veroviranomaiset voisivat jatkossakin antaa oma-aloitteisesti toiselle viranomaiselle tai elinkeinotukea myöntävälle yhteisölle taikka eläke- tai tapaturmavakuutuslaitokselle salassapitosäännösten estämättä tietoja verotuksen toimittamisen yhteydessä ilmi tulleista seikoista, joiden perusteella on syytä epäillä, että julkisista varoista maksettavia avustuksia ja tukia on käytetty väärin. Tietoja voitaisiin antaa sosiaaliturvan maksuvelvollisuuden laiminlyöntitilanteissa. Ehdotus vastaa verohallintolain 5 a §:n säännöstä.

Tietojen antaminen on edelleen tarpeen muun muassa talousrikollisuuden ja harmaan talouden vähentämiseksi. Sillä ei ole tarkoitettu laajentaa verohallinnon verohallintolain 2 §:ssä säädettyjä tehtäviä Verohallinto voi verohallintolain 7 §:n mukaan ilmoittaa verorikoksen ja kirjanpitorikoksen syyttäjälle sekä käyttää valtion puhevaltaa näissä tilanteissa.

Verotustietolakia (1346/1999) sovelletaan verotusta varten verohallinnolle annettuihin ja verohallinnossa laadittuihin yksittäistä verovelvollista koskeviin asiakirjoihin (verotusasiakirjat) ja niihin sisältyviin tietoihin (verotustiedot). Lain 18 § koskee verohallinnon oikeutta tietojen oma-aloitteiseen antamiseen. Ilmoitusoikeuden osalta säännöksen perusteluissa todetaan: Pykälä on kirjoitettu siten, että verohallinto voi antaa pykälässä tarkoitettuja tietoja omasta aloitteestaan, mutta sillä ei ole velvollisuutta tietojen antamiseen. Tarkoituksena on, että veroviranomaiset voisivat antaa sellaisia tietoja, jotka havaitaan verotuksen toimittamisen yhteydessä, mutta viranomaisella ei olisi velvollisuutta kaikkien mahdollisten väärinkäytösepäilyjen ilmoittamiseen, koska se käytännössä laajentaisi verohallinnon tehtäviä nykyisestä ja johtaisi vaikeisiin vastuukysymyksiä koskeviin ongelmiin. Verohallinto voi salassapitovelvollisuuden estämättä antaa 18 §:n nojalla omasta aloitteestaan verotustietoja verovelvollista koskevine tunnistetietoineen:

- 1) rikoslain (39/1889) 29 luvun 9 §:n 2 momentissa tarkoitettulle valtion tai kunnan viranomaiselle, muulle julkisyhteisölle taikka muulle yhteisölle tai säätiölle, jos on syytä epäillä jonkun syyllistyneen rikoslain 29 luvun 5–8 §:ssä tarkoitettuun rikolliseen tekoon, jonka selvittämiseksi tietojen antaminen saattaa olla tarpeen,
- 2) valtion tai kunnan viranomaiselle tai julkisia tehtäviä hoitaville yhteisöille niiden laissa tai asetuksessa säädettyyn tehtävään liittyvän valvontavelvollisuuden täyttämiseksi, jos on syytä epäillä, että on tehty rikos, josta säädetty ankaran rangaistus on enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta ja jonka selvittämiseksi tietojen antaminen saattaa olla tarpeen,
- 3) lakisääteisen eläke- tai tapaturmaturvan toimeenpanosta huolehtivalle viranomaiselle, eläke- tai tapaturmavakuutuslaitokselle tai vastaavalle yhteisölle tai säätiölle niiden laissa tai asetuksessa säädettyyn tehtävään liittyvän valvontavelvollisuuden täyttämiseksi, jos on syytä epäillä, että laissa tai

asetuksessa maksuvelvolliseksi säädetty työnantaja tai muu maksuvelvollinen ei ole täyttänyt lakiin tai asetukseen perustuvaa maksuvelvollisuuttaan.

Verohallinto voi salassapitovelvollisuuden estämättä antaa omasta aloitteestaan syyttäjä- ja esitutkintaviranomaisille verorikoksen ja kirjanpitorikoksen esitutkintaa, syytteenpanoa ja tuomioistuinkäsittelyä varten tarvittavat verotustiedot.

Tämän pykälän nojalla saatuja salassa pidettäviä tietoja voidaan antaa edelleen rikosten selvittämistä ja syytteenpanoa varten. Tiedot tulee hävittää heti, kun niitä ei tarvita, jos niitä tehtävän erityisen luonteen vuoksi ei tarvitse säilyttää pysyvästi.

Liiketoimintakieltoon liittyvää ohjeistusta ei verohallinnossa ole. Koulutustilaisuuksissa ilmoittamisoikeutta on käsitelty.

Verovalvonnan yhteydessä saattaa tulla ilmi tilanteita, joissa joku liiketoimintakiellossa oleva tosiasiallisesti toimii yhteisön puolesta, jolloin ilmoituksen perusteet voivat olla olemassa. Käytännössä liiketoimintakiellon rikkomistapauksiin ei verovalvonnassa ole juurikaan törmätty. Selkeät liiketoimintakiellon rikkomiset ilmoitetaan poliisille nykyisenkin lainsäädännön perusteella. Ilmoitettuja liiketoimintakiellon rikkomistapauksia lienee vain 1-2 kpl.

Kaikki verohallinnon ilmoittamisoikeutta koskevat em. säännökset ovat syntyneet verohallinnon aloitteesta. Kaikissa on kysymys ilmoittamisoikeudesta, ei velvollisuudesta. Verohallinto ei ole eri yhteyksissä antamissaan lausunnoissa kannattanut sitä, että lainsäädäntöön lisättäisiin verohallintoa velvoittavia ilmoittamissäännöksiä, joiden substanssi menee verohallintolain 2 §:ssä määriteltyjen verohallinnon tehtävien ulkopuolelle. Tällaiset ehdotukset ovat lähteneet liikkeelle muualta kuin verohallinnosta. Verohallinnon järjestelmään ei oikein periaatteessa sovi se, että verohallinnolla olisi oikeus ilmoittaa omaan valvonta-alueeseensa liittyvistä veropetoksista, mutta sen sijaan velvollisuus ilmoittaa liiketoimintakiellon rikkomisista. Ylipäätään ilmoittamisvelvollisuutta harkittaessa tulisi miettiä myös sitä, mikä velvollisuuden suhde on ao. viranomaisen lakisääteisiin tehtäviin. Verohallinnon toimivaltuudet on sidottu verotustehtäviin eikä niitä voi käyttää esim. sellaisten bulvaanijärjestelyjen tutkimiseen, joilla ei ole verotuksellista vaikutusta. Eri asia on, jos liiketoimintakiellon valvonta halutaan säätää verohallinnon nimenomaiseksi tehtäväksi.

Tullihallitus lausunnossaan SM:lle: Tulli voi ulkomaankaupan ja -liikenteen yleisviranomaisena ”näköalapaikalta” seurata, onko suomalaisia liiketoimintakieltoon määrättyjä henkilöitä mukana ulkomaankaupan transaktioissa. Tullilainsäädännössä tullin tehtäviin voitaisiin lisätä törkeimpien liiketoimintakiellon rikkomisen valvonta muun tullitoiminnan yhteydessä. Tämä mahdollistaisi tai ainakin legalisoisi Tullin ilmoitukset havainnoistaan liiketoimintakiellon päävalvontaviranomaiselle. Jos tullin halutaan tekevän liiketoimintakieltoon liittyvää järjestelmällistä ja pysyvää valvontaa, edellyttää se atk-rekisterien kehittämisen lisäksi joidenkin toimintojen uudelleenjärjestelyjä.

Patentti- ja rekisterihallitus: PRH on tätä arviomuistiota varten selvittänyt liiketoimintakieltoon määrättyjen osalta toimintaansa seuraavasti:

Tiedot liiketoimintakieltoon määrättyistä henkilöistä saadaan Oikeusrekisterikeskuksesta erillisellä maksullisella otteella. Tiedot päivitetään otteiden perusteella kaupparekisterin

tietojärjestelmään erilliseksi luetteloksi. Tieto liiketoimintakiellosta (alkamis- ja päättymispäivä) näytetään yrityksen kaupparekisteritiedoissa henkilön henkilötiedoissa muiden henkilötietojen (henkilötunnus, nimi, kansalaisuus ja osoite) lisäksi. Liiketoimintakielloa koskeva tieto näkyy henkilötiedoissa vain niin kauan kuin kiello on voimassa. Kiellon päätyttyä ei enää saa tulostettua kaupparekisteriotetta, josta ilmenisi henkilön olleen tiettyä hetkenä liiketoimintakiellossa. Lain mukaanhan tiedot päättäneistä liiketoimintakielloista on pidettävä salassa.

Hallituksen esityksessä (HE 29/1985) todettiin mm. kaupparekisterin asemasta seuraavasti:

"Oikeusministeriöstä lähetettäisiin tietoja liiketoimintakielloon määrättyistä eräille muille rekisteriviranomaisille, jotta ne voisivat osaltaan valvoa kieltojen noudattamista. Merkittävä valvontatehtävä olisi erityisesti Patentti- ja rekisterihallituksella, joka pitää elinkeinonharjoittajista kaupparekisteriä. Se tutkisi rekisteri-ilmoitusta käsitellessään, onko esimerkiksi hallituksen jäseneksi ilmoitettu liiketoimintakiellossa. Rekisteriviranomaisella ei ole nykyään mahdollisuuksia tutkia, onko liiketoimintakielloon määrätty jo ennestään merkitty kaupparekisteriin elinkeinonharjoittajaksi, vastuunalaiseksi yhtiömieheksi, hallituksen jäseneksi tai toimitusjohtajaksi. Kun kaupparekisterin pitämisessä siirrytään automaattiseen tietojenkäsittelyyn, tulee tämäkin mahdolliseksi." Silloisen liiketoimintakieltorekisteristä annetun asetuksen 6 §:ssä oli maininta tietojen toimittamisesta PRH:lle.

Kun lainmuutoksen (1220/1997) myötä kiellon valvonta siirrettiin pääasiassa poliisin tehtäviin, asetuksesta poistettiin myös säännös otteiden toimittamisesta viran puolesta PRH:lle.

Patentti- ja rekisterihallitus rekisteriviranomaisena suorittaa edelleen kiellon valvontaa; kieltoon määrätty henkilö ei saa olla osakeyhtiön tai osuuskunnan perustajana, hallituksen jäsenenä eikä toimitusjohtajana jne. Tästä syystä PRH:lla tulee olla ajantasainen tiedosto kieltoon määrättyistä henkilöistä, ja sen täytyy saada tiedot Oikeusrekisterikeskukselta. PRH:n tulee valvoa, että liiketoimintakiellossa olevaa henkilöä ei kiellon aikana rekisteröidä tehtäviin, jotka kuuluvat liiketoimintakiellon piiriin. Kaupparekisterijärjestelmä huomauttaakin automaattisesti ilmoituksen käsittelijälle johonkin kaupparekisteriin merkittävään tehtävään ilmoitetun henkilön liiketoimintakiellosta kiellon voimassa ollessa.

Missään ei ole siis nimenomaisesti säädetty, että liiketoimintakiellosta on oltava merkintä kaupparekisteritiedoissa, vaan tiedon merkitseminen ja näkyminen perustuu säännösten tulkintaan. Tieto liiketoimintakiellosta on julkinen ja tällainen tieto pitää kuitenkin esittää ulkopuoliselle vilpittömässä mielessä olevalle kolmannelle, koska kiellon aikana henkilö ei voi toimia yhteisön hallituksen jäsenenä tai toimitusjohtajana.

PRH ei voi poistaa liiketoimintakielloon määrättyjä henkilöitä vanhojen tehtävien osalta rekisteristä. Hallituksen esityksen 198/1996 perusteluissa on nykyistä tilannetta kuvattaessa todettu liiketoimintakiellon sisällöstä mm. seuraavaa: "Asema yrityksen johtamistehtävissä ei lakkaa suoraan liiketoimintakiellon perusteella, vaan edellyttää asianomaisen yhteisölaainsäädännön mukaisia toimia."

HE:n perusteluissa on valvonnan ja rekisteröinnin osalta todettu: "Liiketoimintakiellon noudattamisen valvonnasta ei ole laissa erikseen säännöksiä. Valvonta kuuluu siis yleisen laillisuusvalvonnan piiriin. Liiketoimintakiellot merkitään liiketoimintakieltorekisteriin (21 §), jota pitää 1 päivästä maaliskuuta 1996 alkaen oikeusministeriön alainen

oikeusrekisterikeskus. Jokaisella on oikeus saada tietoja rekisteriin merkityistä liiketoimintakielloista. Tiedot rekisteristä toimitetaan viran puolesta kaupparekisteriä pitävälle patentti- ja rekisterihallitukselle."

Hallituksen esityksessä mainitaan edelleen, että noudatetun käytännön mukaan liiketoimintakieltorekisteristä on lähetetty tiedot liiketoimintakieltoon määrätyistä Patentti- ja rekisterihallituksen lisäksi nykyisin myös työministeriölle, pankkitarkastukselle, verohallitukselle, keskusrikospoliisille, kuluttajavirastolle ja Suomen Asiakastieto Oy:lle, joka julkaisee liiketoimintakielloissa olevien nimet Luottolista-lehdessä.

Oikeusrekisterikeskus tähän arviomuistioon liittyen: Nykyisin syyttäjillä ja ulosottoviranomaisilla on kyselyoikeudet liiketoimintakieltorekisteriin E-Portti -palvelun kautta. TietoEnator käyttää tätä E-Porttia myös yksityisille annettavassa maksullisessa palvelussa, johon oikeusrekisterikeskuksesta annetaan käyttöluvut. Tiedonsaanti rekisteristä lienee mahdollista järjestää muille viranomaisille tätä kautta. Määrittely Mintturekistereiden uusimiseksi alkaa keväällä 2005 ja rekistereiden pitäisi olla käytössä uudessa muodossaan vuonna 2006. Siitä, miten tiedonsiirto sen jälkeen tapahtuu, tiedetään syksyllä 2005 enemmän.

Oikeusministeriön ulosottotoimiston, kauppa- ja teollisuusministeriön, työministeriön tai Konkurssiasiamiehen lausuntoa asiassa ei ole pyydetty.

Keskustelutilaisuus 29.4.2005 oikeusministeriössä

Tätä arviomuistiota varten oikeusministeriössä järjestettiin liiketoimintakiellon valvontaa koskeva keskustelutilaisuus, johon osallistuivat oikeusministeriön edustajien lisäksi sisäasiainministeriön, työministeriön, kauppa- ja teollisuusministeriön, Verohallituksen, Tullihallituksen, Konkurssiasiamiehen toimiston, Patentti- ja rekisterihallituksen ja Oikeusrekisterikeskuksen edustajat sekä tietosuoja-valtuutettu.

Kaikki keskustelutilaisuuteen osallistuneet arvioivat, että kiellon valvontaa voidaan tehostaa lisäämällä viranomaisten yhteistoimintaa ja tehostamalla tiedonsaantia liiketoimintakieltorekisteristä. Osalla viranomaisista on jo nyt oikeus ilmoittaa kiellon valvonnan kannalta merkityksellisistä tiedoista poliisille, ja käytännössä näin myös menetellään. Yhdenkään viranomaisen varsinaisiin tehtäviin ei kuitenkaan tulisi lisätä nimenomaista valvontavelvollisuutta, mutta viranomaisilla tulisi olla oikeus salassa pidettävienkin tietojen antamiseen silloin, jos viranomainen virkatoimessaan havaitsee, että liiketoimintakieltoon määrätyn henkilön voidaan epäillä rikkovan kieltoa.

Viranomaisten yhteinen näkemys oli, ettei niille pitäisi asettaa velvollisuutta selvittää kieltoon määrättyjen henkilöiden toimia eikä myöskään ilmoitusvelvollisuutta. Tämän arveltiin aiheuttavan ennen muuta rikosoikeudellisen vastuun kannalta ongelmia, koska viranomaisten tehtäväkenttä on laaja ja tehtävissä toimivien henkilöiden koulutus ja kokemus vaihtelevat suuresti. Huomiota kiinnitettiin myös siihen, että liiketoimintakielto voisi olla ainoa asiaryhmä, johon tällainen toimimisvelvollisuus asetettaisiin. Sisäasiainministeriön edustaja toi esiin, ettei tavoitteena ole säätää viranomaisille aktiivista tietojenhankkimisvelvollisuutta, vaan velvollisuus ilmoittaa poliisille havaitsemistaan kiellon valvonnan kannalta merkityksellisistä seikoista.

Kaupparekisterin osalta todettiin muutosilmoitusten maksullisuuden olevan yksi syy siihen, että rekisterissä on edelleen kieltoon määrättyjä henkilöitä. Keskusteluissa PRH:ssa on ollut esillä vaihtoehto, jonka mukaan kieltoon määrätty henkilö voitaisiin

poistaa rekisteristä viran puolesta. Kun kieltä kuitenkin käy ilmi rekisteristä, ulkopuolinen saa siitä nykyisinkin tiedon. Nimenomaista säännöstä merkinnän tekemisestä pidetään PRH:ssa tarpeellisenä. Myös tietojärjestelmien toimivuus PRH:n ja Oikeusrekisterikeskuksen välillä olisi varmistettava.

5. Arviointia

5.1 Salassapitosäännösten merkitys

Liiketoimintakieltorekisteri on julkinen rekisteri. Jokaisella on oikeus saada tietoja rekisteriin merkityistä, voimassa olevista liiketoimintakielloista. Näin ollen viranomaisenaan tiedonsaantioikeutta ei ole rajoitettu. Huomioon on kuitenkin otettava henkilötietolain (523/1999) säännökset, jotka edellyttävät nimenomaista säännöstä viranomaisen oikeudesta tallettaa ja käyttää ko. henkilötietoja. Salassapitovelvollisuudesta poikkeamisen osalta sääntelyn tarkempi sisältö ja sijoittaminen on valmistelun yhteydessä selvitettävä lähemmin.

Henkilötietolain 8.4 §: Oikeudesta saada tieto ja muusta henkilötietojen luovuttamisesta viranomaisen henkilörekisteristä on voimassa, mitä viranomaisten asiakirjojen julkisuudesta säädetään.

Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999) 16.3 §: Viranomaisen henkilörekisteristä saa antaa henkilötietoja sisältävän kopion tai tulosteen tai sen tiedot sähköisessä muodossa, jollei laissa ole toisin erikseen säädetty, jos luovutuksensaajalla on henkilötietojen suojaa koskevien säännösten mukaan oikeus tallettaa ja käyttää sellaisia henkilötietoja.

5.2 Viranomaiset, joiden toimin liiketoimintakiellon valvontaa voitaisiin tehostaa

Oikeusministeriön hallinnonala

Ulosottoperinnän yhteydessä saattaa tulla ilmi tilanteita, joissa on syytä epäillä kieltoon määrätyn henkilön toimivan välikätenä elinkeinotoiminnassa. Nykyinen sääntely oikeuttaa ulosottoviranomaisen antamaan tietoja, jos poliisi niitä pyytää. Omaaloitteisesti ulosottoviranomainen voi toimia, jos on syytä epäillä henkilön syyllistyneen virallisen syytteen alaiseen rikokseen. Liiketoimintakiellon rikkomisesta säädetään rangaistus rikoslain 16 luvun 11 §:ssä. Tämä oikeuttaa ulosottoviranomaisen tietojenantoon, koska rikos on virallisen syytteen alainen.

Ulosottolaki

70 § (27.6.2003/679)

Esitutkinta- ja eräät muut viranomaiset sekä tuomioistuimet

Ulosottoviranomainen saa yksittäistapauksessa antaa pyydettyä ulosottoviranomaisen asiakirjasta vastaajan tunnistetietoja ja yhteystietoja sekä vastaajan taloudellista asemaa ja toimintaa koskevia tietoja:

--

5) syyttäjä- ja esitutkintaviranomaiselle liiketoimintakiellon määräämistä tai pidentämistä koskevaa tutkintaa varten ja poliisille liiketoimintakiellon noudattamisen valvontaa varten;

--

72 § (27.6.2003/679)

Omaaloitteinen tietojen antaminen

--

Ulosottomies saa omasta aloitteestaan antaa tietoja myös 70 §:n 1 momentin 5–7 kohdassa tarkoitetulle viranomaiselle siinä mainittua tarkoitusta varten, jos on

syytä epäillä, että vastaaja tai sivullinen on saattanut syyllistyä virallisen syytteen alaiseen rikokseen.

Sääntelyn tarkistamisen tarvetta ei ulosoton osalta näyttäisi olevan.

Työministeriön hallinnonala

Työvoimatoimistot, joita on useita satoja, myöntävät työllistämistukia. TE-keskukset, joita on 15, ratkaisevat palkkaturva-asioita. Näiden asioiden yhteydessä saattaa joskus käydä ilmi, että hakijan toimintaan osallistuu virallisesti tai välikätenä liiketoimintakieltoon määrätty henkilö. TE-keskusten lakimiehet tarkistavat liiketoimintakiellot Asiakastiedon kautta.

Sääntelyä, joka oikeuttaisi työvoimaviranomaisen ilmoittamaan liiketoimintakiellon valvonnan kannalta merkityksellisestä seikasta poliisille, ei nykyisin ole.

Kauppa- ja teollisuusministeriön hallinnonala

Yritystukia myönnettäessä mahdollinen liiketoimintakielto tarkistetaan Asiakastiedon kautta, jota koskeva ohjeistus on annettu. Sääntelyä ilmoittamisesta poliisille liiketoimintakiellon valvontaa varten ei nykyisin ole.

Verohallitus

Säännökset tietojen luovuttamisesta sisältyvät verotustietolakiin.

Veroviranomaisella on oikeus omasta aloitteestaan luovuttaa tietoja mm. eräiden rikosten tutkintaa varten. Liiketoimintakiellon rikkomista ei näihin rikoksiin sisälly, mutta kun kyse on rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on yli kuusi kuukautta vankeutta, tiedot voidaan luovuttaa poliisin valvontavelvollisuuden täyttämiseksi.¹

Veroviranomaisella on myös oikeus määrätyissä tilanteissa luovuttaa tietoja pyynnöstä. Tällä perusteella poliisi saa tiedot liiketoimintakiellon valvonnan ym. kannalta tarpeelliset tiedot.

19 §. Tietojen antaminen syyttäjä- ja esitutkintaviranomaisille

Verohallinto voi salassapitovelvollisuuden estämättä antaa yksittäistapauksessa pyynnöstä verotustietoja verovelvollista koskevine tunnistetietoineen:

- 1) syyttäjä- ja esitutkintaviranomaisille rikosten ennalta estämistä, selvittämistä sekä syytteenpanoa varten;
- 2) syyttäjä- ja esitutkintaviranomaisille liiketoimintakiellon määräämistä tai pidentämistä koskevaa tutkintaa varten ja poliisille liiketoimintakiellon noudattamisen valvontaa varten;
- 3) syyttäjä- ja esitutkintaviranomaisille sekä tuomioistuimille rikoslain 2 a luvun 2 §:ssä säädetyn päiväsakon suuruuden määräämistä varten; tiedot voidaan antaa asianomaisen suostumuksesta myös teknisen käyttöyhteyden avulla.

¹ Rikoslaki 16 luku 11 §: Joka rikkoo liiketoimintakiellon tai väliaikaisen liiketoimintakiellon, on tuomittava liiketoimintakiellon rikkomisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Liiketoimintakiellon rikkomisesta tuomitaan myös se, joka toimii toisen välikätenä liiketoimintakiellon tai väliaikaisen liiketoimintakiellon kiertämiseksi.

Tullihallitus

Tullihallituksen osalta tietojen antamista koskevan sääntelyn voidaan katsoa antavan tullille oikeuden oma-aloitteiseen tietojenantoon poliisille. Jos liiketoimintakiellon rikkominen tulee ilmi, se käytännössä myös ilmoitetaan poliisille. Tietojensaanti liiketoimintakieltorekisteristä sen sijaan on ongelma.

Tullilaki (1466/1994)

Tietojen salassapito ja luovuttaminen

25 §.

--

Lisäksi Tullihallitus tai tullipiiri saa antaa liiketoimintaa koskevia tietoja viranomaiselle tai julkista tehtävää hoitavalle yhteisölle, jolla on säädetyn tehtävänsä perusteella tarve saada tieto salassa pidettävästä asiasta. Tulliviranomainen saa antaa muitakin tietoja, jos ne ovat yksittäistapauksessa tarpeen hengelle tai terveydelle vaarallisen tapahtuman, vapauteen kohdistuvan rikoksen taikka huomattavan ympäristö- tai omaisuusvahingon välttämiseksi. Tietoja ei saa luovuttaa edelleen eikä käyttää ilman Tullihallituksen lupaa muuhun kuin siihen tarkoitukseen, johon ne on luovutettu. (30.12.2003/1299)

26 §

Tulliviranomainen saa luovuttaa sen estämättä, mitä tietojen salassa pitämisestä säädetään, myös teknisen käyttöyhteyden avulla henkilötietoja, jotka ovat tarpeen:

1) poliisille ja rajavartioviranomaiselle rikosten estämistä tai tutkintaa taikka ulkomaalaisasian käsittelyä tahi ulkomaalaisen maahantulon tai maastalähdön valvontaa varten;

--

Konkurssiasiamies

Konkurssiasiamiehen osalta nykyinen sääntely on ongelmaton: konkurssiasiamies saa luovuttaa tietoja mm. rikoksen selvittämiseksi. Tällaisesta on esimerkiksi kysymys, jos konkurssiasiamies saa tietoonsa kieltoon määrätyn henkilön toimimisesta välikätenä. Tietoja konkurssiasiamiehelle kertyy mm. konkurssissa pesänhoitajien laatimista velallisselvityksistä.

Laki konkurssipesien hallinnon valvonnasta

16 § (21.5.1999/650)

Viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa (621/1999) säädetyn salassapitovelvollisuuden estämättä konkurssiasiamies saa luovuttaa tehtävässään saamia tietoja yksityisen tai yhteisön taloudellisesta asemasta, liike- tai ammatillisuudesta taikka yksityisen henkilökohtaisista oloista tuomioistuimelle ja verohallinnolle sekä syyttäjä- ja poliisiviranomaiselle rikoksen selvittämiseksi. Konkurssiasiamiehellä on oikeus antaa salassa pidettävä tieto myös sille, joka tarvitsee sitä etujensa tai oikeuksiensa suojelemiseksi tai velvollisuuksiensa hoitamiseksi.

Patentti- ja rekisterihallitus

Viranomaisvalvonnan tehostamisen yhteydessä käydyissä keskusteluissa on kiinnitetty huomiota myös siihen, että liiketoimintakielttoon määrättyjä henkilöitä on kiellosta huolimatta edelleen kaupparekisteriin merkittyjen yritysten johtotehtävissä. Yksittäisen henkilön poistaminen viranomaisen toimenpiteellä yksityisoikeudellisen yhteisön toimielimistä ei ole nykyisin mahdollista. Este sille, että kieltoon määrätty henkilöt eivät

oma-aloitteisesti ilmoita ajantasaisia tietoja kaupparekisteriin, voi useinkin olla merkinnän tekemisestä perittävä maksu. PRH:ssa syntyneen vaikutelman mukaan kysymyksessä ovat kuitenkin yleensä toimimattomat yhtiöt, jotka eivät todennäköisesti tekisi ilmoituksia rekisteriin, vaikka PRH niitä nimenomaisesti pyytäisikin ja vaikka ilmoitukset voitaisiinkin tehdä maksutta. Ulkopuoliselle annettavassa kaupparekisteriotteessa tieto liiketoimintakiellosta on, mutta sen merkitsemisestä kaupparekisteriin ei ole nimenomaista säännöstä.

5.3 Oikeus vai velvollisuus luovuttaa tietoja

Nykyinen sääntely ei minkään viranomaisen osalta lähde siitä, että viranomaisen olisi ryhdyttävä erityisiin selvittämistoimiin liiketoimintakiellon valvonnan (tai muunkaan valvonnan) kannalta tarpeellisten tietojen saamiseksi. Sääntelyn lähtökohtana on, että normaalien virkatehtävien yhteydessä havaitut seikat voidaan ilmoittaa poliisille. Käytännössä näin myös menetellään (ks. esim. edellä selostettu keskustelutilaisuus OM:ssä).

Jos viranomaiselle säädetään velvollisuus tietojen antamiseen tai muuhun toimimiseen tietoonsa tulleiden liiketoimintakielloon määrättyjen henkilöiden osalta, velvollisuuden laiminlyönti saattaa täyttää virkavelvollisuuden rikkomisen tunnusmerkistön.

Rikoslaki 40 LUKU (8.9.1989/792). Virkarikoksista
9 § (12.7.2002/604). Virkavelvollisuuden rikkominen

Jos virkamies virkaansa toimittaessaan tahallaan muulla kuin edellä tässä luvussa säädetyllä tavalla rikkoo virkatoiminnassa noudatettaviin säännöksiin tai määräyksiin perustuvan virkavelvollisuutensa, eikä teko huomioon ottaen sen haitallisuus ja vahingollisuus ja muut tekoon liittyvät seikat ole kokonaisuutena arvostellen vähäinen, hänet on tuomittava virkavelvollisuuden rikkomisesta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Virkamies voidaan tuomita myös viralta pantavaksi, jos hän on syyllistynyt 1 momentissa mainittuun rikokseen rikkomalla jatkuvasti tai olennaisesti virkavelvollisuutensa ja rikos osoittaa hänet ilmeisen sopimattomaksi tehtävänsä.

10 § (12.7.2002/604)

Tuottamuksellinen virkavelvollisuuden rikkominen

Jos virkamies virkaansa toimittaessaan huolimattomuudesta muulla kuin 5 §:n 2 momentissa tarkoitetulla tavalla rikkoo virkatoiminnassa noudatettaviin säännöksiin tai määräyksiin perustuvan virkavelvollisuutensa, eikä teko huomioon ottaen sen haitallisuus ja vahingollisuus ja muut tekoon liittyvät seikat ole kokonaisuutena arvostellen vähäinen, hänet on tuomittava tuottamuksellisesta virkavelvollisuuden rikkomisesta varoitukseen tai sakkoon.

Erityisesti rangaistavuuden uhasta seuraa, että ilmoitusvelvollisuuden sisältö olisi määriteltävä hyvin täsmällisesti ja velvollisuuden aukottoman täyttämisen tulisi käytännössä olla myös mahdollista. Tämä voi olla ongelma, sillä ensinnäkään minkään viranomaisen, lukuun ottamatta poliisia, nykyisiin tehtäviin ei kuulu liiketoimintakielloon määrättyjen henkilöiden valvonta. Toisekseen kyseeseen tulevien viranomaisten tehtäväkenttä on nykyiselläänkin laaja sekä henkilökunta koulutuksensa ja kokemuksensa puolesta monitahoinen, joten virkavelvollisuuden säätämisestä aiheutuisi senkin vuoksi väistämättä ongelmia.

5.4 Liiketoimintakielto ja yhteisölainsäädäntö

Liiketoimintakieltoon määrätty henkilö ei saa muun ohella toimia avoimen yhtiön yhtiömiehenä tai kommandiittiyhtiön vastuunalaisena yhtiömiehenä eikä yhteisön tai säätiön hallituksen jäsenenä, varajäsenenä, toimitusjohtajana taikka muussa niihin rinnastettavassa asemassa yhteisössä tai säätiössä.

PRH valvoo, että liiketoimintakiellossa olevaa henkilöä ei kiellon aikana rekisteröidä tehtäviin, jotka kuuluvat liiketoimintakiellon piiriin.

Jos henkilö on määrätty liiketoimintakieltoon, hänen asemansa yrityksen vastuuhenkilönä ei kuitenkaan lakkaa suoraan liiketoimintakiellon perusteella, vaan se edellyttää asianomaisten yhteisölainsäädännön mukaisia toimia.

Kaupparekisterilaki edellyttää, että silloin, kun tapahtuu muutos asiantilassa, josta on tehty merkintä kaupparekisteriin, siitä on viivytyksettä tehtävä rekisteriviranomaiselle ilmoitus siten kuin yritys- ja yhteisötietolain 11 §:ssä säädetään (14 §). Jokainen, joka on eronnut kaupparekisteriin merkitystä asemastaan tai jonka rekisteriin merkitty tehtävä on lakannut, saa itse tehdä tällaisen muutosilmoituksen.

Yritys- ja yhteisötietolain mukaan rekisteri-ilmoituksen tekemisestä ovat vastuussa muun ohella avoimen yhtiön puolesta yhtiömiehet ja kommandiittiyhtiön puolesta henkilökohtaisesti vastuunalaiset yhtiömiehet. Osakeyhtiössä muutosilmoituksen tekemisestä ovat vastuussa osakeyhtiön hallituksen varsinaiset jäsenet ja toimitusjohtaja.

6. Jatkovalmistelu

Liiketoimintakiellon valvonnan täytyy olla mahdollisimman tehokasta ja kattavaa, jotta kiellolla on tosiasiallista merkitystä ja järjestelmän uskottavuus säilyy. SM:n ehdotuksen, siitä saadun palautteen ja OM:n järjestämän keskustelutilaisuuden perusteella voidaan pitää selvänä, että viranomaisien yhteistyötä tulee tehostaa, jotta poliisi pystyy hoitamaan valvontatehtävänsä nykyistä paremmin.

Viranomaisia, joille voi kertyä poliisin valvontatehtävän kannalta merkityksellisiä tietoja, ovat ainakin verohallinto, tulli- ja ulosottoviranomaiset, kaupparekisteri, konkurssiasiamies sekä yritystukia myöntävät ja maksavat viranomaiset. Jatkovalmistelun yhteydessä voidaan selvittää, onko jollekin muullekin viranomaiselle aihetta turvata oikeus tietojen antamiseen poliisille (esim. Kuluttajavirasto). Lainsäädännön tarkistamistarvetta tiedonsaannin varmistamiseksi on jonkin verran (jakso 5.2.), ja tärkeää on huolehtia siitä, että eri viranomaisia koskeva sääntely on mahdollisimman samansisältöistä ja johtaa samanlaiseen käytäntöön. Jaksossa 5.3. esitetyin perustein valmistelun lähtökohtana tulisi olla, että viranomainen voi luovuttaa tietoja oma-aloitteisesti, mutta selvitys- tai ilmoitusvelvollisuutta ei asetettaisi. Selvitystehtävä kuuluu poliisille, jolla on laaja tiedonsaantioikeus tutkinnan toimittamiseksi.

Jatkovalmistelun yhteydessä tulee selvittää myös se, voidaanko tiedonsaanti liiketoimintakieltorekisteristä järjestää sähköisesti niille viranomaisille, joille voi kertyä valvonnan kannalta merkityksellistä tietoa.

Jatkovalmistelussa on otettava huomioon myös luottotietolainsäädännön uudistaminen sekä selvitettävä mahdollisuus hyödyntää liiketoimintakiellon valvonnassa yritys- ja yhteisötietojärjestelmää.

Nykyisen lainsäädännön mukaan liiketoimintakieltoon määrätyn henkilön asema yhteisön johtotehtävissä ei kiellon perusteella lakkaa, vaan se edellyttää asianomaisen yhteisölainsäädännön mukaisia toimia. Tämän vuoksi tieto kieltoon määrätystä henkilöstä säilyy kaupparekisterissä kiellon määrittämisen jälkeenkin, jollei henkilö itse tai kyseessä oleva yhteisö erikseen ilmoita tehtävän päättymisestä (ks. jakso 5.4.). Jatkovalmistelun yhteydessä tulee selvittää lähemmin, minkälaisia kokemuksia Ruotsissa on saatu järjestelmästä, jossa liiketoimintakieltoon määrätty osakeyhtiön vastuuhenkilö poistetaan osakeyhtiörekisteristä viran puolesta.² Tarpeelliset säännösehdotukset liiketoimintakiellon merkitsemisestä kaupparekisteriin tulee laatia yhteistyössä kauppa- ja teollisuusministeriön kanssa. Eriksen on selvitettävä myös mahdollisuudet säätää liiketoimintakieltoa koskeva muutosilmoitus maksuttomaksi.

² Aktiebolagslag 18 kap. 4 a §: Om styrelseledamot, verkställande direktör, särskild firmatecknare, annan ställföreträdare för bolaget, revisor eller lekmannarevisor har försatts i konkurs, fått förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken eller fått näringsförbud, skall registeringsmyndigheten avföra ställföreträdaren, revisorn eller lekmannarevisorn ur aktiebolagsregistret.

Liite

Liiketoimintakiellon kesto ja henkilöpiiri

Liiketoimintakiellon määrää yleinen tuomioistuin syyttäjän vaatimuksesta. Kieltoon voidaan määrätä vähintään kolmeksi ja enintään seitsemäksi vuodeksi:

- yksityinen elinkeinonharjoittaja, joka on kirjanpitovelvollinen
- avoimen yhtiön yhtiömies, kommandiittiyhtiön vastuunalainen yhtiömies ja eurooppalaisen taloudellisen etuyhtymän henkilöjäsen; sekä
- se, joka on yhteisön hallituksen jäsenenä tai toimitusjohtajana taikka muussa siihen rinnastettavassa asemassa, samoin se, joka tosiasiallisesti johtaa yhteisön tai säätiön taikka ulkomaisen sivuliikkeen toimintaa taikka hoitaa sen hallintoa.

Liiketoimintakiellon edellytykset

Kieltoon voidaan määrätä henkilö, joka on liiketoiminnassa:

- olennaisesti laiminlyönyt siihen liittyviä lakisääteisiä velvollisuuksia; tai
- syyllistynyt rikolliseen menettelyyn, jota ei voida pitää vähäisenä, ja hänen toimintaansa on kokonaisuutena arvioiden pidettävä velkojien, sopimuskumppaneiden, julkisen talouden taikka terveen ja toimivan taloudellisen kilpailun kannalta vahingollisena.

Laiminlyöntien olennaisuutta arvioitaessa otetaan huomioon erityisesti:

- laiminlyöntien suunnitelmallisuus, niiden kesto ja toistuvuus sekä laiminlyönneistä aiheutuneiden vahinkojen määrä.

Laiminlyöntiä on aina pidettävä olennaisena, jos:

- henkilö on laiminlyönyt kirjanpitovelvollisuuden niin, ettei kirjanpitovelvollisen taloudellista tulosta ja asemaa tai kirjanpitovelvollisen liiketoiminnan kannalta olennaisia liiketapahtumia kyetä selvittämään ilman kohtuutonta vaivaa.

Liiketoimintakieltoasian tutkinta

- henkilö epäiltynä liiketoiminnassa tehdystä muusta kuin vähäisestä rikoksesta → tutkittava, onko kiellon määräämiseen edellytykset
- poliisin on lisäksi syyttäjän pyynnöstä toimitettava liiketoimintakiellon määräämistä tai pidentämistä koskevassa asiassa tutkinta

Liiketoimintakiellon sisältö

Kieltoon määrätty ei saa:

- itse tai toista välikätenä käyttäen harjoittaa sellaista liiketoimintaa, josta kirjanpitolaissa on säädetty kirjanpitovelvollisuus;
- olla avoimen yhtiön yhtiömiehenä tai kommandiittiyhtiön vastuunalaisena yhtiömiehenä taikka eurooppalaisen taloudellisen etuyhtymän henkilöjäsenenä;
- olla yhteisön tai säätiön hallituksen jäsenenä, varajäsenenä, toimitusjohtajana taikka muussa niihin rinnastettavassa asemassa yhteisössä tai säätiössä;
- itse tai toista välikätenä käyttäen tosiasiallisesti johtaa yhteisön tai säätiön taikka ulkomaisen sivuliikkeen toimintaa tai hoitaa sen hallintoa;
- olla itse tai toista välikätenä käyttäen osakeyhtiön tai osuuskunnan perustajana; taikka
- hankkia itse taikka toista välikätenä käyttäen omistukseen tai sopimukseen perustuvaa määräysvaltaa liiketoimintaa harjoittavassa yhteisössä.

Rekisteri

- Oikeusrekisterikeskus pitää rekisteriä kielloista (julkinen rekisteri)
- tiedot poistetaan viiden vuoden kuluttua kiellon päättymisestä

Liiketoimintakiellon pidentäminen ja kumoaminen

- jos kieltoa rikotaan eikä rikkomista voida pitää vähäisenä, tuomioistuin voi syyttäjän vaatimuksesta pidentää kieltoa yhteensä enintään viidellä vuodella
- tuomioistuin voi kumota kiellon kokonaan tai osittain, jos kiellon kumoaminen on perusteltua muuttuneiden olosuhteiden tai muun erityisen syyn takia